

СУБ'ЄКТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

К. В. Бородата, І. Ф. Коваль

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі визначення кола суб'єктів інтелектуальної власності.

Проведено аналіз норм чинного українського законодавства в сфері інтелектуальної власності.

Запропоновано доповнення статей Цивільного кодексу України щодо визначення суб'єктів інтелектуальної власності такими категоріями, як тварина та «електронна особа».

Ключові слова: автор, інтелектуальна власність, суб'єкт інтелектуальної власності, штучний інтелект, тварина.

У наш час темпи розвитку суспільства є дуже стрімкими. Так само швидко розвиваються й різні сфери життєдіяльності людини. Разом з тим інтелектуальна діяльність користується все більшою популярністю і стає цінним активом. У зв'язку з цим виникає потреба правового закріплення нових правил використання результатів інтелектуальної діяльності та суб'єктів права інтелектуальної власності.

Для закріплення правового статусу системи суб'єктів інтелектуальної власності виникає потреба в її детальному розгляді. Дослідження різних аспектів правового статусу суб'єктів прав інтелектуальної власності здійснювалось у працях багатьох науковців таких, як: А. Г. Майданевич, Л. В. Золота, О. Д. Лубчук, Р. В. Падун, О. К. Віхляєв, І. Е. Ревуцька, О. Є. Аврамова та ін.

Взагалі правовий статус суб'єктів прав інтелектуальної власності визначається положеннями, які передбачені в Конституції України, Цивільному кодексі України та в спеціальному законодавстві у сфері інтелектуальної власності. Так, у статті 421 Цивільного кодексу України зазначено, що суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору [1].

Творцем є особа, результати інтелектуальної, творчої діяльності якої є або можуть бути визнані об'єктами права інтелектуальної власності. Коло суб'єктів, які визнаються «творцями», у законодавстві не визначене і не обмежене якимось вимогами до їхнього віку, стану здоров'я дієздатності.

Інші особи визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності, за умови наявності особистих немайнових та (або) майнових прав інтелектуальної власності відповідно до ЦКУ, іншого закону чи договору.

Відповідно до ст. 8 Закону «Про авторське право і суміжні права» об'єктами його охорони є літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; комп'ютерні програми; бази даних; музичні твори з текстом і без тексту; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; аудіовізуальні твори; твори образотворчого мистецтва; твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо; ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; похідні твори; збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої

праці за добром, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; інші твори [2].

Звідси виникає питання чому суб'єктами права інтелектуальної власності може бути тільки людина? Оскільки об'єктами інтелектуальної власності є твори літератури, мистецтва і науки, постає проблема перегляду суб'єктів інтелектуальної власності, адже на сьогодні існує багато прикладів, коли творцем певного витвору мистецтва є, зокрема тварина або штучний інтелект.

Людиноподібні мавпи одні з перших проявили себе в живописі. Ці тварини малюють з задоволенням і з великим бажанням. Видно, що для них це дійсно дуже цікаво і захоплює, і деякі мавпи малюють постійно і займаються цим, як улюбленим хобі. Наприклад, шимпанзе на ім'я Пітер з містечка Бурос, картини якого були виставлені на художній виставці в Гетеборзі в 1964 році. Хоча сама участь примата у виставці була жартом, критики та мистецтвознавці захопилися цими картинами та визнали найкращими на виставці, навіть один з колекціонерів купив картину за непогані гроші [3].

Ще одним приматом, який підкорив світ мистецтва є шимпанзе Конго, картини якого купував сам Пабло Пікассо та Жоан Міро, але, на жаль, вже після смерті тварини. Талант в мавпи відкрив зоолог Десмонд Морріс. Роботи примата були представлені в престижній лондонській галереї. У 2005 році три роботи Конго продали на аукціоні в Лондоні за 18 тисяч євро [4].

Художниці Московського зоопарку – самки орангутанг Чапа і Ліча мають стаж художника ось уже понад 15 років. Отримуючи аркуш паперу і крейда, художниці-самоучки самостійно вибирають кольори, причому цей вибір залежить від настрою.

У деяких країнах на Південному Сході Азії малюванням займаються слони.

Шедеври слонів – це дуже незвичайні сюжети. Взявши кисть в хобот, слони розуміють, що необхідно робити, заняття сильно захоплює тварин – так кажуть дресирувальники про свою вихованців [5].

Найкращі художники це Тайські слони. Вони вражають своїми здібностями і демонструють екстраординарні здібності художника.

Спостереження за слонами показало, що кожен слон може мати свою манеру відтворення сюжету. від скоєно простих до досить складних з'єднань

Слониха на ім'я Пхулкалі стала в ряд з представниками сучасного мистецтва. Тварина малює хоботом картини, які продають для того, щоб допомогти виду, який зникає. Ініціював незвичайний проект Альпана Ахуджа. Картини слона продають за 165–400 доларів. Зараз вони виставляються у галереї ArtSpice в Нью-Делі, повідомляє [6].

Це не перший випадок, коли слон малює картини. Подібний курйоз стався ще у 80-ті, коли один з викладачів школи мистецтва був у захваті від абстрактних картин і сказав, що його студентам ніколи не досягнути такого рівня, а потім дізнався, що автором шедеврів був слон [6].

Більш того, схильністю до малювання відрізняються не тільки сухопутні тварини. Особливо вражають малюнки дельфінів, оскільки у них сильно розвинене почуття інтуїції

Малюнки дельфіна Касі, що проживає в московському дельфінарії, викликають захоплення у всіх людей.

Взагалі помітно, що картини, намальовані дельфінами, сильно різняться від однієї тварини-художника до іншого. Одні дельфіни люблять густі мазки і яскраві кольори, інші схильні малювати тільки дуже контрастним чорним кольором і роблять це дуже акуратно, тонкими короткими штрихами або зовсім точками [5].

Та й у одного дельфіна картини можуть різнитися залежно від його настрою.

Але не тільки слони, мавпи та дельфіни займаються образотворчим мистецтвом. Живописом захоплюються собаки, коні, свині, ворони і безліч інших тварин.

Наприклад, талановитий пес по кличці Сем радує людей своєю творчістю. створюючи картини з пензлем в зубах. Причому сьогодні це вже не просто захоплення, а дохідна справа: собака малює картини, за кожную з яких платять до \$ 1700.

Кінь-художник Чолла з Невади вразив своїм талантом весь світ. Він вперше проявив свій талант при фарбуванні звичайного паркану на ранчо, де, власне, і живе. Після чого власниця тварини купила мольберт, пензлі і фарби, які він використовував для створення картин. Багато малюнків мустанга Чолла відвідали навіть виставки [5].

Також, ще одним прикладом слугує свиня Пікассо, яку врятувала південноафриканська правозахисниця Джоанн Лефсон від прилавку та привезла на свою ферму. Пізніше виявилось, що свиня вміє малювати. Пікассо продемонструвала таку пристрасть та талант, що зараз у неї є персональна галерея на фермі порятунку тварин, яка стала її домом. Колекціонери живопису платять до 2000 доларів, щоб отримати оригінал Пікассо [7].

Але це далеко не всі приклади: тварин, які малюють картини, бо їх – безліч.

Раніше повідомлялося, що в Швейцарії хочуть надати мавпам людські права. На думку експертів швейцарського аналітичного центру із захисту прав тварин, наділення приматів певним набором прав дозволить зберегти життя сотням шимпанзе, орангутангів і бонобо.

Нагадаємо, шимпанзе навчили грати в «камінь, ножиці, папір». В експерименті брали участь сім мавп. На встановленому перед ними екрані з'являлися знаки паперу і каменю. Піддослідним пропонували вказати один з них. Вірний вибір нагороджувався частуванням. Так тривало доти, доки тварини не розуміли, що потрібно вибирати папір. Після цього процес повторювався для поєднань каменю з ножицями і ножиць з папером.

Багато людей з великим поблажливістю і скептицизмом ставляться до ідеї про те, що тварини можуть малювати. Все-таки, вважається, що тварини позбавлені абстрактного мислення, тобто не можуть маніпулювати образами, а саме це необхідно для створення картин.

Але, можливо, саме картини, намальовані тваринами, дозволяють зазирнути в глибини підсвідомості. До того ж, тварини вільні від рамок суспільної моралі і нав'язаних принципів, і тому їх картини - це уособлення свободи почуттів і емоцій.

У будь-якому випадку, факт залишається фактом – тварини малюють і було б справедливо надавати їм певні права.

Приголомшливою є історія макаки Наруто, за авторські права якої боролися у США. Мавпа, яка робила відомі селфі, повинна вважатися власником авторських прав на фотографії, а не фотограф, який розмістив камеру, стверджували активісти захисту прав тварин [9].

Цей прецедент висвітлювали ЗМІ США, зокрема журналіст Девід Крері. У своїй публікації розкрив процес цієї справи. Він зазначив, що «до федерального суду Сан-Франциско компанією People for Ethical Treatment of Animals був навіть поданий позов, в якому вимагалось надання судового наказу, який дозволить PETA розпоряджатися всіма прибутками від фотографій на благо мавпи, яку вона ідентифікувала як 6-річного Наруто, та інших чубатих макак, що мешкають у заповіднику на індонезійському острові Сулавесі.

Фотографії були зроблені під час подорожі до Сулавесі 2011 року британським фотографом природи Девідом Слейтером. Через видавничу компанію Blurб, що базується в Сан-Франциско, він опублікував книгу «Персоналії дикої природи», яка включає фотографії «мавпячих селфі».

Однак фотографії широко поширюються в інших місцях торговими точками, зокрема Вікіпедією, яка стверджує, що ніхто не володіє авторським правом на зображення, оскільки вони зроблені твариною, а не людиною» [9].

Бюро авторських прав США видало збірник своїх правил, включаючи розділ, який передбачає, що він реєструватиме авторські права лише на твори, створені людьми. У ньому зазначено, що роботи, виготовлені тваринами, будь то фотографія, зроблена мавпою, або фреска, написана слоном, не відповідають вимогам. Однак адвокат компанії

РЕТА Джеффрі Керр заявив, що Закон про авторські права США не містить обмеження авторських прав на людину.

Девід Фавр, професор права Університету штату Мічиган, який часто пише про права тварин, заявив, що питання авторських прав, порушене РЕТА, «є актуальним юридичним питанням», але, як відомо, даний прецедент ще не вичерпаний сьогодні.

На даний час превалює концепція щодо визнання автором твору саме штучний інтелект, тому представники наукової спільноти у сфері інтелектуальної власності запровадили специфічний термін для даної галузі – «електронна особа». За задумом, «електронна особа» буде мати певну правосуб'єктність, що безпосередньо і дасть можливість визнавати її окремим суб'єктом правовідносин – в даному випадку – автором твору [8].

В 2017 році в Японії набрало чинності законодавство, що захищає авторські права на твори, створені із використанням штучного інтелекту [8].

Зважаючи, на це виникає реальна причина перегляду системи суб'єктів прав інтелектуальної власності, адже обмеження, які є в законодавстві, дещо відстають від реальної дійсності.

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що Цивільний кодекс України потребує певних поправок та доповнень щодо визначення суб'єктів інтелектуальної власності. На нашу думку, вилучення обмеження надання звання суб'єкта інтелектуальної власності лише фізичній особі та доповнення статті 421 ЦКУ такою одиницею, як «електронна особа», призведе до правового врегулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності.

Взагалі, поняття «суб'єкт права» визначається як спеціально-юридична категорія, що має місце лише в правовому полі, включає в себе різний зміст, має специфічні галузеві особливості. Сучасне право визначає своїми суб'єктами людей і їх спільність, що носять сукупність прав та обов'язків, а такої можливість їх реалізовувати [10]. Зважаючи на це, тварина не відповідає ознакам суб'єкта права.

У зв'язку з тим, що тварина є істотою, яка свої дії не усвідомлює, принаймні – іншого (протилежного не доведено), то доходи від їх інтелектуальної праці доцільно зосередити у державних благодійних організаціях, які займаються захистом тварин та довкілля.

Отже, вищевикладене засвідчує, що у сучасному праві суб'єкт розуміється значно вужче, ніж він є насправді. Ця вузькість є рудиментом минулого – людина є істотою, що знаходиться на вершині інтелектуального розвитку. Таке розуміння зумовлене відсутністю досліджень у сфері інтелектуального розвитку тварин та штучного інтелекту. Однак, як засвідчують світова практика і наукові дослідження, питання суб'єкта правових відносин потребує перегляду і розширення його кола. Інше питання, чи готові до цього суспільство і законодавець, а також, хто буде розпоряджатися результатами інтелектуальної власності.

Аннотация. Стаття посвящена актуальній проблемі определения круга субъектов интеллектуальной собственности.

В статье проведен анализ норм действующего украинского законодательства в сфере интеллектуальной собственности.

Предложено дополнение государством Гражданского кодекса Украины о признании субъектов интеллектуальной собственности такими категориями, как животное и «электронная лицо».

Ключевые слова: автор, интеллектуальная собственность, субъект интеллектуальной собственности, искусственный интеллект, животное.

Abstract. The article is devoted to the topical problem of determining the range of intellectual property subjects.

The analysis of norms of the current Ukrainian legislation in the field of intellectual property is carried out.

It is proposed to supplement the articles of the Civil Code of Ukraine on the definition of intellectual property by such categories as animal and “electronic person”.

Key words: author, intellectual property, subject of intellectual property, artificial intelligence, animal.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України від 16 серпня 2020 р. № 40–44. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. Ст. 356 (Із змінами).
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 2 листопада 2018 р. № 13. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. Ст. 64 (Із змінами).
3. П'єр Брассо. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%27%D1%4%D1%80_%D0%91%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%81%D0%BE (Дата звернення: 13.09.2020 р.).
4. У Лондоні відкрилася галерея з картинами легендарного шимпанзе-художника Конго. URL: <https://world.segodnya.ua/ua/world/europe/v-londone-otkrylas-galereya-s-kartinami-legendarnogo-shimpanze-hudozhnika-kongo-1344548.html> (Дата звернення: 14.09.2020 р.).
5. Як тварини малюють картини, або неупереджена краса. URL: <https://ua.waykun.com/articles/jak-tvarini-maljujut-kartini-abo-neuperedzhena-krasa.php> (Дата звернення: 16.09.2020 р.).
6. Слон малює картини, які продаються за шалені гроші. URL: <https://galka.if.ua/slonmalyuye-kartini-yaki-prodayutsya-za-shaleni-grosi/> (Дата звернення: 16.09.2020 р.).
7. Африканський Пікассо: Талановита свиня малює в стилі абстрактного експресіонізму. URL: https://zik.ua/news/2019/03/19/afrykanskyu_pikasso_talanovyta_svynya_malyuie_v_styli_abstraktnogo_1532501 (Дата звернення: 09.09.2020 р.).
8. Уткіна М. С. Можливість віднесення творів, створених штучним інтелектом, до об'єктів інтелектуальної власності. *Правові горизонти*. 2019. № 17 (30). С. 42–46.
9. David Crary. Intellectual property: case of the monkey's selfie and animals' copyright. URL: <https://www.insurancejournal.com/news/national/2015/09/25/382768.htm> (Дата звернення: 18.09.2020 р.).
10. Самілік Л. О., Корбут Л. П. Співвідношення понять «суб'єкт права», «особа», «суб'єкт правовідносин», «учасник правовідносин». *Право і суспільство*. № 1. 2016. С. 89–93.

УДК 340.1

РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ДОСВІДУ

Б. В. Довгань, Т. В. Михайліна

Анотація. У статті висвітлено проблеми, що виникають в інформаційно-правовому просторі та шляхи їх подолання. За допомогою діалектичного, кібернетичного, статистичного, формально-юридичного, порівняльно-правового методів наукового дослідження охарактеризовано досвід правового закріплення права на Інтернет та суміжних до нього прав на міжнародному рівні; здійснено порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного регулювання відносин, що виникають у цифровому просторі. Запропоновано можливі шляхи удосконалення законодавчої бази України у питанні інформаційно-технічних прав з акцентом на права, що виникають в мережі.

Ключові слова: інформаційні права, право на доступ до Інтернет, цифровий простір, інформаційно-технологічні відносини.

Вступ. Науково-технічна революція кінця XX – початку XXI століття спричинила значні зміни у свідомості людини, а це призвело до появи нового покоління прав – четвертого, у якому виділяють інформаційні права. Їх визначають як сукупність прав, тісно пов'язаних з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, глобального інформаційного простору та формуванням інформаційного суспільства [1, с. 156]. Попри те, що цифрові технології швидкими темпами впроваджуються в усі сфери суспільного життя, на законодавчому рівні вони майже не закріплені, що породжує низку проблем, пов'язаних з доступом до всесвітньої мережі, визначенням статусу суб'єктів відносин, що виникають у цифровому просторі, можливістю притягнення до відповідальності порушників авторських чи/або суміжних прав в Інтернеті, забезпеченням кібербезпеки тощо. Для того, щоб зрозуміти, в якому напрямку рухатися Україні, аби досягнути